

М О Д Е Л
НА НАЦИОНАЛНОТО ВЪНШНО ОЦЕНЯВАНЕ
ПО БЪЛГАРСКИ ЕЗИК И ЛИТЕРАТУРА В IV КЛАС
ЗА УЧЕБНАТА 2023 – 2024 ГОДИНА

1. Цели на националното външно оценяване по български език и литература (БЕЛ) в IV клас

Националното външно оценяване по български език и литература в края на IV клас цели да установи степента на постиженията на всеки ученик по отношение на изискванията за резултатите от обучението по български език и литература в края на началния етап на основно образование, определени с Държавния образователен стандарт за общообразователната подготовка (Наредба № 5 от 30.11.2015 г. за общообразователната подготовка) и с учебните програми по български език и литература за общообразователната подготовка в I - IV клас.

С националното външно оценяване по български език и литература в IV клас се проверяват компетентности на учениците, свързани с:

- писане на текст под диктовка;
- прилагане на основни правила на българския книжовен език;
- четене и разбиране на текстове, функциониращи в комуникативната практика;
- отговор на въпрос, свързан със съдържанието на текст и/или с интерпретиране на конкретна комуникативна ситуация;
- създаване на текст с определена комуникативна цел.

2. Специфика на теста по български език и литература за НВО в IV клас

Националното външно оценяване на учениците от IV клас се осъществява чрез писмено изпитване - тест. Решаването на теста предполага записване на отговорите на тестовите задачи в отделна бланка.

2.1. Структурни особености на теста

Тестът за НВО в края на IV клас включва 3 части:

- 1) *Диктовка и езикови задачи с избираем отговор*
- 2) *Текст за четене с разбиране и тестови задачи към него – с избираем и със свободен отговор*
- 3) *Речева задача с творчески характер, изискваща свободен отговор*

Първата част на теста включва диктовка с обем до 60 думи и до 10 езикови задачи с прогнозно време за изпълнение до 20 минути. Текстът, записан на аудиофайл, се прочита последователно три пъти – за възприемане, за писане и за самопроверка на записаното от учениците.

Езиковите задачи са с избираем отговор и са насочени към базови компетентности, свързани с приложния характер на езика. Избираемите отговори са три, като само един е верен.

Втората част на теста се състои от текст за четене с разбиране и до 10 задачи към него с прогнозно време за изпълнение 25 минути. Според спецификата на текста се включват задачи с избираем отговор, които предполагат избор на един верен отговор от 3 възможни, и задачи със свободен отговор - кратък отговор на въпрос с дума, със словосъчетание или с цяло/цели изречение/изречения.

Третата част на теста включва задача с творчески характер, която може да е свързана със:

- създаване на кратък текст със свободен отговор на въпрос;
- редактиране на текст;
- създаване на кратък текст по картинка/картинки;
- създаване на текст по картинка и словесна опора.

Създаваният от учениците текст е с обем от 3 до 6 изречения и с прогнозно време за изпълнение 15 минути.

2.2. Учебно съдържание

Подборът на учебното съдържание, проверявано през учебната 2023– 2024 година, се основава на очаквани резултати от обучението по български език и литература от областите на компетентност, определени с Държавния образователен стандарт за общообразователната подготовка – езикови, комуникативноречеви, социокултурни, литературни и комуникативни компетентности.

Чрез **диктовката** се проверяват умения за разграничаване на звуковите единици на езика, за прилагане на изучени правописни правила, за оформяне графически началото и края на изречението. Не се проверяват знания, свързани с пунктуацията вътре в изречението.

Област на компетентност	Знания, умения и отношения
Езикови компетентности	Прилагане на правописни правила за гласни и за съгласни звукове в различни фонетични позиции.
	Разграничаване на звуковите единици на езика и техни признаци.
	Разграничаване на сричките в думата, включително ударената сричка.
Комуникативноречеви компетентности	Писане под диктовка на текст в съответствие с изучените правописни правила.

Езиковите задачи проверяват онези аспекти на езиковата компетентност, които допълват информацията за владенето на книжовните норми и са базови за езиковата култура.

Област на компетентност	Знания, умения и отношения
Езикови компетентности	Разпознаване на видове морфемии (представка и корен).
	Образуване на нови думи с изучените морфемии: сродни думи, сложни думи.
	Разпознаване на частите на речта (съществителни имена, прилагателни имена, глаголи, лични местоимения или числителни имена).
	Определяне на време на глагола (сегашно, бъдеще, минало).
	Разграничаване на пряко значение от преносно значение на думата.
	Разграничаване на простите изречения в състава на сложното по броя на сказуемите.
	Разграничаване на съюзно и безсъюзно свързване на прости изречения в сложно.

Уменията за **четене с разбиране**, проверявани със задачите от втората част на теста, обхващат литературната и социокултурната компетентност и се фокусират върху приложния аспект на езика.

Литературни компетентности	Осмисляне връзката между епизоди и други композиционни елементи в контекста на посланието на художествения текст.
	Записване на собствен коментар в отговор на въпроси, свързани със съдържанието на художествения текст.
	Откриване на епитет или повторение или сравнение.
	Откриване значението на непознати думи в контекста на произведението.
	Откриване на взаимовръзката между епизодите в развитието на действието в изучавано произведение.
	Изразяване на емоционално оценъчно отношение към герои, епизоди, картини, литературни и фолклорни произведения и автори.
Социокултурни компетентности	Ориентиране в структурата на текста.
	Доказване на смисъла на прочетеното.
	Съчиняване на текст в отговор на въпрос по съдържанието на произведение.
	Четене с разбиране на текстове от детски списания, енциклопедии, достъпна информация от интернет.

Текстът за четене с разбиране е кратък, печатен, линейно последователен. Освен от познатите на учениците жанрове може да се включат и текстове от ежедневната речева практика на учениците: анотация на детска книга, кратък текст от детска енциклопедия, инструкция за домакински уред, указание за игра или др.

Задачата с творчески характер проверява комуникативноречевеи и социокултурни компетентности, свързани освен със специфични изисквания към създаване на даден вид текст, така и със смисловото единство и езиковата свързаност на написаното, с уместната употреба на думите, правопис и пр.

Комуникативноречевеи компетентности	Ориентиране в комуникативноречевата ситуация (Кой говори? На кого говори? Защо? Кога? Как? Къде?).
	Уместна употреба на езикови и неезикови средства според комуникативната ситуация.
	Коментиране на факти и идеи от чужд текст.
	Формулиране на умозаключения и изводи, свързани със съдържанието, с езика и със структурата на текста.
	Изразяване на собствено мнение и аргументиране с оглед на ситуацията на общуване.
	Съчиняване на текст по словесна опора или по картина и словесна опора.
Социокултурни компетентности	Разказ по картина или по серия от картини/илюстрации.

3. Времетраене на изпита

Времето за решаване на теста е 60 минути, а за учениците със специални образователни потребности е до 30 минути над определеното време.

4. Оценяване

Оценяването се осъществява по критерии, като всяка тестова задача носи брой точки, съобразен с познавателното равнище, спецификата и трудността ѝ.

Максималният брой точки от изпита е 100 т.

5. Примери за текстове и типове задачи

Тестът по български език и литература за НВО в IV клас съдържа следните типове задачи:

- задачи с избираем отговор;
- задачи с кратък свободен отговор;
- задача с разширен свободен отговор.

5.1. Примерен текст за диктовка

Първите лунни лъчи блеснаха в тъмната есенна нощ. Заплака небето. Светнаха малките дъждовни капки. Напоиха жадната почва. Притихнаха в мрака дърветата. Старият дъб стоеше горд и красив. Сенките на клоните му рисуваха странни форми по мокрия път и покривите на къщите. Ледени ветрове тичаха по спящите улици.

5.2. Пример за задача с избираем отговор:

Коя дума е сложна?

А) риболов

Б) разписание

В) преразказ

5.3. Примерен текст за четене с разбиране

Алекс си живееше доста добре, преди да се появи неговото малко сладко братче. Откакто се роди бебето, Алекс все по-често се чувстваше пренебрегнат, незначителен и дори невидим. Майка му все беше твърде изморена, за да играе с големия си син, или пък твърде заета, или изнервена, или всичко накуп. А за малкото сладко братче винаги беше на разположение – търпелива и грижовна.

В действителност това не беше съвсем вярно. Просто на Алекс така му се струваше, защото беше попаднал в капана на графиня Ревност. А тя умее да причинява големи беди на хората. Всеки ден пръска съмнения навсякъде. Няколко от тях достигнаха и до Алекс, намърдаха се в мислите му и го тормозеха.

Първоначално той реши да покаже на майка си, че е по-добър от малкото си братче, и се опита да я впечатли с умения. Започна да рисува, да майстори, да лепи и сглобява всякакви подаръци за майка си. После заряза подаръците и започна да се прави на бебе. Може би, ако се държеше като бебе, майка му щеше да го харесва повече. Това само ядоса мама, която всъщност беше доволна, че Алекс е голям и може да прави много неща сам.

Графиня Ревност беше доволна – изглеждаше, като да е победила. Но ето, че за да спаси Алекс, беше дошъл принц Доверие. В любимата си вещ – чуден калейдоскоп, той можеше да пхне всяко съмнение. И когато човек погледне в калейдоскопа, може да види стотици доказателства, че съмнението е безсмислено.

Принц Доверие взе съмнението на Алекс в любовта на мама и го сложи в калейдоскопа. От там изкочиха различни спомени: как мама се грижи за Алекс, как го прегръща и целува, как му приготвя любимата храна, как му чете приспивна приказка, как го успокоява, когато е болен, как скандира името му на състезанието по карате, и още, и още...

– Алекс, – каза принц Доверие – майка ти прекарва повече време с братчето ти, защото то се нуждае от повече грижи. Това, че имаш брат, означава, че печелиш още един човек на този свят, който ще те обича. Имай доверие!

Графиня Ревност се тресеше от яд, тъй като Алекс спря да ѝ обръща внимание. Тя беше победена!

Алекс се успокои, поговори с майка си и реши да ѝ помага в грижите за дома. Така на мама ѝ оставаше повече време, тя не се преуморяваше толкова и можеше да отдели някой и друг час да поиграе с Алекс.

А само след година братчето порасна и стана доста забавно да се играе и с него!

По „Двете кралства. Разкази за гласовете на щастието“ от Катя Антонова.

5.4. Пример за задача с кратък свободен отговор

Как графиня Ревност е навредила на Алекс?

5.5. Пример за задача с разширен свободен отговор:

Състави кратък текст по картинката, като си помагаш с опорните думи и с въпросите. Озаглави текста.

Опорни думи:

- зоопарк
- шапка
- изненада

Въпроси:

- Къде се развива действието?
- Какво се случва?
- Как според теб завършва случката?

Примерни критерии за оценяване на речева задача:

- Жанрова идентичност на текста
- Смесово единство на текста
- Езикова свързаност на текста
- Уместна употреба на думите
- Правилно изграждане на изреченията

Бележка: Посочените примери за типове задачи са взети от тестове по БЕЛ за НВО в IV клас през учебната 2021 - 2022 г. и 2022 - 2023 г.